

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА**

БАЮК Микола Іванович

УДК 351.746.1(477) Б33

**ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ В
ГУМАНІТАРНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ**

25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки
та охорони громадського порядку

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Хмельницькому університеті управління та права.

Науковий керівник – доктор наук з державного управління, професор
ГАСЮК Ігор Леонідович,
Хмельницький університет управління та права,
головний науковий співробітник відділу з питань
законотворчості та наукових експертиз

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
СЕРЬОГІН Сергій Михайлович,
Дніпропетровський регіональний інститут
державного управління Національної академії
державного управління при Президентові
України, директор інституту;

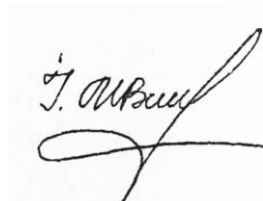
кандидат наук з державного управління
КАНАВЕЦЬ Марина Володимирівна,
Національне агентство України з питань
державної служби, Центр адаптації державної
служби до стандартів Європейського союзу,
директор.

Захист відбудеться *3 липня 2018 року о 12 годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради К 70.895.01 Хмельницького університету управління та права за адресою: 29000, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 8.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Хмельницького університету управління та права (29000, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 38).

Автореферат розісланий *30 травня 2018 року*.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.В. Шевчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Становлення України як незалежної, суверенної держави вимагає вирішення важливих питань, пов'язаних з її суспільно-політичним, соціально-економічним розвитком. Гострою темою сьогодення стало вироблення та ефективне провадження політики національної безпеки, її важливої складової частини – державної безпеки в гуманітарній сфері. Проголошення та конституційне закріплення демократичних принципів розвитку громадянського суспільства, адаптація Українського законодавства до європейських правових норм та стандартів безпеки людини, її прав на життя, освіту, віросповідання, захист здоров'я, доступ до публічної інформації тощо потребує нової вітчизняної теоретико-методологічної та нормативно-правової бази формування та реалізації політики, механізмів державного управління державною безпекою в цілому, і зокрема в гуманітарній сфері. Провідним у вирішенні цього складного завдання є, в першу чергу, забезпечення безпеки, реалізації інтересів і цінностей держави в гуманітарній сфері – освіті, релігії, інформації, культурі, науці та ін., адже саме на державному рівні закладається фундамент ефективної реалізації політики щодо захисту індивідуальних цінностей та інтересів кожного громадянина України в різних галузях гуманітарної сфери.

Складний історичний процес українського державотворення засвідчує наявність автентичних загроз інтересам та цінностям держави і в сучасній Україні. В умовах наявності загроз територіальної цілісності, національної ідентичності, громадської єдності, інформаційних воєн, загрози в гуманітарній сфері посилюють деструктивний вплив на свідомість громадян Української держави.

Назріла потреба оновити, удосконалити науково-теоретичні засади державної безпеки у гуманітарній сфері з урахуванням уроків української державності, адаптувати їх до умов сьогодення. Найбільшою і традиційно сталою загрозою для Української держави є порушення принципу верховенства права та законності, який підміняється політичною доцільністю, натомість інтереси держави, суспільства, особистості, задоволення її потреб ігноруються та залишаються поза увагою. Призначення демократичної держави – забезпечити ефективну протидію загрозам у формуванні та реалізації національної ідеї, національно-культурному розвитку України. Нове інституційне забезпечення формування та реалізації політики державної безпеки гуманітарної сфери сприятиме збереженню національної, територіальної цілісності України, що і визначає актуальність дослідження, його предмет і об'єкт, наукову новизну.

Необхідність дослідження зумовлюється недостатнім нормативно-правовим врегулюванням напрямів і пріоритетів формування та реалізації політики державної безпеки в гуманітарній сфері, зокрема у Стратегії національної безпеки України від 26 травня 2015 р. №287/2015, а також змістом реформ, передбачених Угодою про Асоціацію між Україною та ЄС, ратифікованою Законом України від 26 вересня 2014 р. №1678-VII, Стратегією

сталого розвитку “Україна – 2020”, схваленою Указом Президента України від 12 січня 2015 р. №5/2015.

У процесі наукового дослідження використовувалися роботи провідних українських учених, у яких були визначено основоположні засади державного управління та його механізми, зокрема: В.Б.Авер'янова, Г.В.Атаманчука, В.Д.Бакуменка, В.С.Куйбіди, М.І.Круглова, В.Я.Малиновського, Н.Р.Нижник, І.В.Розпутенка, Р.М.Рудницької, О.Г.Сидорчука, С.М.Серьогіна, О.В.Федорчак та ін.

Теоретико-методологічні основи національної безпеки та її окремих сфер, характеристика базових засад управління державною безпекою містяться в наукових працях В.Ю.Богдановича, О.С.Бодрука, О.М.Буханевича, О.С.Власюка, М.П.Вавринчука, В.П.Горбуліна, І.Л.Гасюка, А.С.Гриценка, О.А.Долгого, М.В.Канавець, А.Б.Качинського, Р.О.Кулиничка, О.В.Литвиненка, В.А.Ліпкана, В.І.Мунтіяна, В.М.Олуйка, О.М.Омельчука, В.І.Почепцева, А.А.Падеріна, Г.П.Ситника, В.П.Синчака, А.І.Семенченка, М.В.Сіцінської, А.С.Сіцінського, О.М.Суходолі та ін.

Аналізу історико-системних, теоретичних і прикладних аспектів функціонування, вироблення та реалізації державної політики в гуманітарній сфері присвячено наукові дослідження П.П.Гай-Нижника, В.О.Дзоз, О.П.Дзьобаня, О.М.Завальнюка, С.О.Зубченка, В.В.Карлової, В.Г.Кременя, С.А.Кіндзерського, Б.О.Парахонського, В.О.Пироженка, В.А.Скуратівського, Ю.В.Телячого, В.П.Трощинського, Л.В.Чупрія та ін.

Водночас проблематика формування та реалізації політики державної безпеки гуманітарної сфери України залишається недостатньо розробленою з огляду на нові складні соціально-економічні, геополітичні умови, у яких знаходиться сучасна Українська держава. Це є важливим аргументом для розробки принципово нового науково-теоретичного базису формування та реалізації політики державної безпеки гуманітарної сфери, механізмів її впровадження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. В основу дисертації покладено результати досліджень і розробок, отримані автором за безпосередньої участі в науково-дослідній роботі Хмельницького університету управління та права на тему “Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави” (ДР № 0108U008927), де роль автора полягала в дослідженні процесів формування та реалізації політики державної безпеки в підсистемах гуманітарної сфери на загальнодержавному та регіональному рівнях.

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні стратегічних пріоритетів, визначенні змісту та напрямів удосконалення механізмів формування та реалізації політики державної безпеки в гуманітарній сфері України.

Досягнення поставленої мети здійснюється шляхом виконання таких *завдань*:

– здійснити системний аналіз змісту науково-теоретичних засад формування та реалізації політики державної безпеки в гуманітарній сфері

України, визначити базові принципи політики державної безпеки в гуманітарній сфері України;

- дати авторське розуміння вихідних дефініцій понятійно-категоріального апарату формування та реалізації політики державної безпеки в гуманітарній сфері України;

- визначити зміст інституційного та законодавчого забезпечення формування та реалізації політики державної безпеки в гуманітарній сфері України;

- провести класифікацію та визначити зміст національних інтересів, мети політики державної безпеки в гуманітарній сфері України;

- здійснити аналіз та класифікацію викликів і загроз державній безпеці в гуманітарній сфері України;

- провести аналіз змісту заходів протидії загрозам, інтересам держави у формуванні національної ідеї, національно-культурному відродженні України;

- визначити критерії, провести оцінку рівня стану сучасних загроз державній безпеці в гуманітарній сфері України;

- розробити структурно-функціональну модель державного управління державною безпекою в гуманітарній сфері України, подати пропозиції щодо удосконалення механізмів забезпечення протидії загрозам державній безпеці в гуманітарній сфері України;

- розробити Концепцію формування та реалізації політики державної безпеки України на регіональному рівні.

Об'єкт дослідження – державна політика національної безпеки України.

Предмет дослідження – формування та реалізація політики державної безпеки в гуманітарній сфері України.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою наукового дослідження стала сучасна теорія державного управління та науково-теоретичні розробки у сфері національної, державної безпеки, законодавчі та нормативні акти України.

Відповідно до поставлених завдань було використано загально-наукові методи – індукція, дедукція, абстрагування, узагальнення, аналіз, синтез, конкретизація для теоретичного узагальнення й формулювання мети, завдань, об'єкта і предмета дослідження, висновків.

В основу дослідження покладені принципи системного, функціонального, процесного, казуального, праксеологічного, ситуаційного, проблемного аналізів. За допомогою логіко-семантичного методу проаналізовано та вдосконалено категорійно-понятійний апарат дисертації. Порівняльний, історико-ретроспективний методи використовувались під час дослідження стану, форм і методів протидії загрозам інтересам держави. При визначенні та науковому обґрунтуванні критеріїв та оцінки рівня сучасних загроз державній безпеці в гуманітарній сфері були використані комплексні методологічні блоки. Метод рейтингової оцінки результатів соціально-економічного розвитку був застосований при здійсненні оцінювання індикаторів стану держави безпеки в гуманітарній сфері. Для систематизації викликів і загроз державній безпеці в гуманітарній сфері був застосований метод класифікації та експертного

оцінювання. Метод екстраполяції та прогнозування – для вироблення пропозицій органам влади України щодо визначення стратегічних пріоритетів формування політики державної безпеки в гуманітарній сфері України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційна робота є комплексним дослідженням, у якому визначено актуальні наукові завдання щодо теоретико-методологічного, інституційно-законодавчого, організаційно-процесуального удосконалення процесів формування та реалізації політики державної безпеки в гуманітарній сфері України, механізмів протидії викликам і загрозам, обґрунтовано зміст науково-практичних рекомендацій органам державної влади щодо забезпечення якості, ефективності формування й реалізації політики державної безпеки в гуманітарній сфері. Зокрема у дисертації:

уперше:

– теоретично обґрунтовано поняття та зміст спеціальних принципів, що відображають суттєві характеристики та забезпечують ефективність політики: принципи формування політики державної безпеки в гуманітарній сфері – цільової пріоритетності, регіональної диференціації, системної єдності, комплексності механізмів протидії, консолідованості та координованості; принципи реалізації політики державної безпеки в гуманітарній сфері – ресурсної оптимальності, адекватного відображення зміни якісних станів, стандартизації;

– визначено зміст структурно-функціональної моделі системи державного управління державною безпекою в гуманітарній сфері України, яка складається з структурного та функціонально-забезпечувального блоків, що змістовно відображають організаційну структуру та розподіл функцій між відповідними управлінськими інституціями, координаційним центром, які дозволять здійснити функціональну оптимізацію системи державного управління, стати дієвим механізмом конструктивної співпраці органів влади з громадськістю для забезпечення належного рівня державної безпеки гуманітарної сфери;

– запропоновано процесуальну модель системно-аналітичного складника державного управління державною безпекою в гуманітарній сфері, який відображає та забезпечує часову узгодженість, порядок розгортання та зміст комплексу управлінських процесів згідно з чотирма етапами – організаційно-підготовчим, констатуючим, формуючим, реалізаційним;

удосконалено:

– інформаційний, правовий, організаційний механізми формування та реалізації політики державної безпеки в гуманітарній сфері України, які, на відміну від наявних, за своїм змістом спроможні забезпечити більш ефективну практичну координацію галузевих державних і громадських інститутів за усіма видами діяльності для відвернення, виявлення й усунення потенційних та реальних внутрішніх і зовнішніх загроз у підсистемах гуманітарної сфери;

– наукове обґрунтування теоретичних основ та змісту базових принципів політики державної безпеки в гуманітарній сфері України, які відображають суттєві характеристики, що відповідають за правильне функціонування, забезпечення державної безпеки в гуманітарній сфері. За своїм призначенням

до них відносимо пріоритетність державних інтересів, цінностей; захист конституційних прав і свобод громадян в гуманітарній сфері; забезпечення верховенства права, законності, демократичності, прозорості у вирішенні проблем, загроз в гуманітарній сфері; цілісність, збалансованість, своєчасність захисту інтересів людини – суспільства – держави; упередженість, своєчасне реагування на загрози; професіоналізм, патріотизм в реалізації політики безпеки в гуманітарній сфері; оптимізацію, інтегрованість у співпраці органів влади та громадськості; міжетнічну, міжконфесійну консолідацію українського суспільства; принцип відповідальності;

– алгоритм розробки паспортів загроз у частині визначення критеріїв та оцінки рівня стану сучасних загроз державній безпеці в гуманітарній сфері України, який передбачає комплексне застосування блоку соціологічних методів, аналітичних методів, методу комплексних статистичних коефіцієнтів, індексного методу, процедури формування дієвого комплексу заходів, адекватних засобів і методів протидії загрозам означеної сфери на рівні держави та у регіонах;

набули подальшого розвитку:

– науковий підхід щодо визначення змісту викликів та загроз, джерел їх виникнення та комплексної дії на стан державної безпеки гуманітарної сфери. Пріоритетними загрозами визначено конфлікт ідентичності на світоглядній, історико-культурній основі; зниження інтелектуального потенціалу держави, аморальність, бездуховність у поведінці частини населення; стабільність корумпованих діянь управлінських кадрів; зниження довіри до влади, низький її авторитет; зростання аполітичності, інертності, конформізму українського народу;

– систематизація підходів та поглядів щодо визначення змісту національних цінностей, інтересів, цілей політики державної безпеки в гуманітарній сфері України, що здійснюється на основі класифікації спільних, системотвірних ознак ціннісних систем, сукупність яких є основою формування системи національних цінностей та інтересів, які виступають цільовою компонентою державного управління безпекою в гуманітарній сфері України, конкретизуються в завданнях реалізації політики державної безпеки означеної сфери, а саме: забезпечення консолідації української нації; становлення розвинутого громадянського суспільства; подолання та попередження корупційних явищ у гуманітарній сфері; зміцнення та захист освітнього, інтелектуального потенціалу країни; повсюдності української мови; гармонізація державно-церковних відносин; захист інформаційного простору; попередження національних конфліктів; децентралізація органів влади;

– наукові поняття теорії державної безпеки гуманітарної сфери, зокрема: “механізми державного управління протидії загрозам і викликам державної безпеки гуманітарної сфери” як комплексної системи практичного здійснення державного управління щодо виявлення, упередження та ліквідації загроз гуманітарної сфери з відповідним правовим, організаційним, інформаційним забезпеченням, з використанням методів, інструментів впливу на об’єкт управління; “регіональна політика державної безпеки в гуманітарній сфері” як

процес створення органами влади, громадськими інституціями в регіоні умов для розвитку освіти, культури, духовності, забезпечення права громадян на своєчасну та об'єктивну інформацію, збереження та протидія загрозам гуманітарної сфери; “регіональні загрози в гуманітарній сфері” – очевидна або прихована протидія, намір зашкодити в регіоні державним інтересам, цілям, національно-культурного розвитку певної території, особистісного духовного розвитку людини, реалізації її конституційних прав і свобод;

– процедура визначення та реалізації заходів протидії загрозам, інтересам держави у формуванні національної ідеї, національно-культурному відродженні України, що передбачає, концептуальне, історико-ретроспективне наукове осмислення та обґрунтування доцільності врахування історичного державно-управлінського досвіду в різні періоди української державності в захисті національних традицій, національної ідентичності, культурно-духовних цінностей.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що науково-теоретичні положення дисертаційної роботи доведено до конкретних прикладних розробок щодо ефективного забезпечення формування та реалізації політики державної безпеки в гуманітарній сфері України.

Основні положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження були використані:

– Херсонським обласним центром перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій при підготовці та виданні методичної розробки “Пріоритети державної політики безпеки гуманітарної сфери України” (довідка про впровадження від 21 листопада 2017 р. № 01-19/2017 р.);

– Дніпропетровським регіональним інститутом державного управління НАДУ при організації та проведенні навчання державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, тематичних модулів професійних програм, тематичного постійно діючого семінару для учасників щорічного Всеукраїнського конкурсу “Кращий державний службовець” (акт про впровадження від 12 грудня 2017 р. № 37);

– Департаментом спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення ДФС України при організації та підвищенні професійної компетентності працівників органів доходів і зборів ДФС з питань “Зміст моделі публічного управління державною безпекою в гуманітарній сфері України”, “Механізми забезпечення інституційного управління протидії загрозам у галузях гуманітарної політики” (акт про впровадження від 28 грудня 2017 р.);

– Хмельницькою обласною державною адміністрацією при проведенні громадської експертизи діяльності органів влади, формуванні громадських рад при органах влади; забезпеченні участі громадськості у формуванні та реалізації державної і регіональної безпекової політики розвитку гуманітарної сфери України (довідка про впровадження від 16 лютого 2018 р. № 99/68-29-781/2018);

– Хмельницьким університетом управління і права при викладанні навчальних дисциплін “Децентралізація та розвиток місцевого самоврядування”, “Управління регіональним розвитком”, навчального модуля “Національні інтереси, цілі, завдання державної політики”; “Формування концепції регіональної політики держави” (довідка про впровадження від 20 лютого 2018 р. № 0147/18).

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та практичні положення й результати дослідження опубліковані автором у матеріалах науково-практичних конференцій, зокрема: Конституційні засади державного управління та місцевого самоврядування в Україні (Хмельницький, 2011); “Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації” (Хмельницький, 2017); “Економіка і освіта: сучасні тенденції” (Ополе, Республіка Польща, 2017); “Національна безпека України: актуальні проблеми правового забезпечення” (Дніпро, 2017); “VI “Розумовські зустрічі” (Чернігів, 2017); “Проблеми розвитку публічного управління в Україні” (Львів, 2018).

Публікації. На тему дисертаційного дослідження опубліковано 13 наукових праць, з них 6 статей – у наукових фахових виданнях України з державного управління, 1 стаття – в зарубіжному виданні, 6 тез – у матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації – 373 сторінки, з них 230 – основного тексту. Робота містить 6 рисунків в основному тексті та 15 додатків. Список використаних джерел налічує 275 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, зв’язок дисертаційної роботи з науковими програмами й темами, визначено мету, завдання, об’єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, наведено дані щодо їх апробації, структури та обсягу дисертації.

У **першому розділі** – “*Науково-теоретичні основи політики державної безпеки у гуманітарній сфері України*” – розкрито поняття і сутність формування та реалізації політики державної безпеки в гуманітарній сфері, його нормативно-правові основи, охарактеризовано принципи та інституційне забезпечення державної політики безпеки в цій сфері, обґрунтовано необхідність удосконалення змісту національних інтересів, мети, завдань із досліджуваного питання.

Визначено, що складовою частиною науки націобезпекознавства є формування та реалізація політики державної безпеки в гуманітарній сфері (далі – ДБГС), що уособлює систему суспільно-політичних заходів спрямованих на захист культурних, освітніх, наукових, державних інтересів та цінностей українського народу.

Відзначено, що формування політики державної безпеки в гуманітарній сфері має проходити з дотриманням загальних принципів, а саме: пріоритетності державних інтересів, національних цінностей; захисту конституційних прав і свобод громадянина в гуманітарній сфері; забезпечення верховенства права, законності; демократичності, прозорості у вирішенні проблем, загроз гуманітарної сфери; об'єктивності, справедливості в оцінюванні, прогнозуванні та розв'язанні конфліктів; цілісності, збалансованості, своєчасності захисту інтересів людини – суспільства – держави; упередженості, вчасності реагування на загрози в гуманітарній сфері; професіоналізму, патріотизму в реалізації політики ДБГС; оптимізації, інтегрованості у співпраці органів влади та громадськості; міжетнічної, міжконфесійної консолідації українського суспільства; відповідальності.

Доведено, що державна безпека є інтегральним поняттям, що охоплює великий спектр проблем, пов'язаних з різними рівнями, напрямками функціонування держави та розвитку суспільства, захистом державних інтересів у різних сферах. Зважаючи на наявність реальних загроз розвитку гуманітарної сфери, політика ДБГС розглядається як ефективно організована діяльність уповноважених органів держави стосовно реалізації правових, організаційних, інформаційних, фінансових, контрольних та інших заходів, спрямованих на забезпечення гуманітарної безпеки. Зазначено, що державна безпека є складником національної безпеки, політика ДБГС є підсистемою політики національної безпеки. Розглянуто інституційне та законодавче забезпечення процесу формування та реалізації політики ДБГС України. Суб'єктами забезпечення політики державної безпеки виступають держава в особі системи органів виконавчої влади, системи місцевого самоврядування, системи правоохоронних органів, посадові особи, суспільство в особі політичних, громадських організацій, об'єднань, соціальних груп і громадян країни. Об'єктами політики ДБГС є особа, її права й свободи в гуманітарній сфері; суспільні інститути в цій сфері; держава, її національно-культурні цінності, незалежність, територіальність та цілісність. Визначено, що метою правового забезпечення політики ДБГС є формування відповідної законодавчої нормативно-правової бази для створення і розвитку управлінських механізмів функціонування державних і суспільних інститутів у гуманітарній сфері.

Здійснено ґрунтовне дослідження змісту національних цінностей, державних інтересів, мети як системоутворюючої основи державного управління безпекою в гуманітарній сфері України і доведено, що зміна змісту державних інтересів викликається наявністю політичної ситуації, орієнтирів політичної еліти, тенденціями в різних підсистемах гуманітарної сфери.

У **другому розділі** – *“Організація та здійснення політики державної безпеки в гуманітарній сфері України”* – проведено аналіз, класифіковано наявні виклики та загрози державній безпеці в гуманітарній сфері України, досліджено механізми протидії загрозам інтересам держави у формуванні національної ідеї, здійснено історико-ретроспективний огляд національного відродження України, науково обґрунтовано процес визначення критеріїв та методи оцінки загроз ДБГС України.

Зазначено, що основу загроз ДБГС, її підсистемам складають внутрішні та зовнішні реальні явища, ситуації, процеси, спрямовані проти реалізації державних інтересів у гуманітарній сфері, духовного розвитку особистості, національних цінностей держави. Відповідно до проведеного аналізу систематизовано наступні загрози ДБГС: відсутність нової державницької, національної ідеї; надмірну політизацію питань мови, історії, релігії; низький рівень використання української мови в управлінських структурах; незатребуваність, безробіття, міграція молоді, кваліфікованої робочої сили, інтелектуального потенціалу (у 2015-16 навчальному році в Польщі навчалось 30 041 український студент, за роки незалежності з України до США переїхало 45 тис. науковців, за кількістю науковців на тисячу населення Україна в Європі посідає останнє місце); зниження ефективності системи освіти і виховання; недостатній розвиток інноваційних процесів у освітній, науковій, культурних галузях (кількість працівників наукових організацій у 2016 р. – 97 912, а в 2010 р. – 182 484; дослідників – 2016 р. – 63 694, а в 2010 р. – 133 744); неефективну антипропаганду антидержавним, антинаціональним діям; недостатню професійність кадрів у галузях гуманітарної сфери; недостатню розробленість та реалізацію нормативно-правового забезпечення ДБГС України. Загальнодержавні загрози ДБГС характерні і для регіонів країни.

Результати проведеного наукового дослідження стверджують, що головними в організаційно-правовому механізмі повинні бути суб'єкти, уповноважені організовувати, забезпечувати і здійснювати протидію в усіх її виявленнях, а також правові норми, засоби і форми діяльності суб'єктів, спрямовані на упередження, нейтралізацію і подолання загроз.

Доведено, що при визначенні сучасних концептуальних підходів протидії загрозам у формуванні, відстоюванні національної ідеї, культури, освіти слід знати, вивчати, використовувати, ідентифікувати форми, методи протидії загрозам державним інтересам у розвитку української освіти, культури, релігійних відносин в добу Української революції (1917-1920 рр.).

Результати дослідження свідчать, що одним із найважливіших завдань ефективного управління державною безпекою є необхідність наукового обґрунтування та подальшого застосування процедур визначення критеріїв та методики оцінки загроз ДБГС України. Основу такого практичного дослідження склало соціологічне опитування державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування за блоками питань, сформованих відповідно до підсистем державної безпеки гуманітарної сфери України. Опитування було проведено у 8 областях України, де взяло участь 260 респондентів віком від 20 до 67 років, 53 особи чоловічої та 207 жіночої статі.

Використовуючи методи математично-статистичного аналізу даних, було проведено розрахунок відсотків відповідей за регіонами, віком, статтю, розмежування видів загроз за підсистемами і в розрізі регіонів; визначення і розподіл пріоритетних завдань державної політики за регіонами та в цілому; факторний аналіз за видами загроз в цілому і за регіонами. У загальному по регіонах 50,4% опитаних вважають, що в їх регіонах наявні загрози ДБГС України, а 49,6 – вважають, що їх немає. Отримані дані свідчать, що для

України в цілому найбільша кількість і рівень загроз ДБГС є в галузі освіти та інформаційній сфері. Найбільш пріоритетними завданнями забезпечення ДБГС респонденти вважають налагодження дієвої системи надання якісних освітніх послуг (71,5%) та вжиття заходів щодо консолідації та конструктивної дії органів влади та громадських організацій, політичних партій (57,3%).

Проведена рейтингова оцінка та виявлені системні тенденції розвитку кризових явищ, наявних загроз за галузями ДБГС, встановлені фактори впливу на стан ДБГС обумовили необхідність виділити спеціальні принципи формування та принципи реалізації політики ДБГС України.

Принципи формування політики державної безпеки гуманітарної сфери забезпечують ефективність процесу розробки комплексних програм застосування механізмів протидії загрозам ДБГС України та усунення джерел, причин соціально-економічного, системно-управлінського характеру виникнення загроз державній безпеці. Принципи реалізації політики державної безпеки гуманітарної сфери забезпечують організацію процесу реалізації політики ДБГС шляхом створення необхідних умов щодо фінансового, кадрового, матеріально-технічного, наукового, інформаційного збереження управління ДБГС України.

У **третьому розділі** – *“Стратегічні пріоритети формування та реалізації політики державної безпеки гуманітарної сфери України”* – запропоновано пріоритетні напрями та шляхи вдосконалення формування політики ДБГС України, розроблено та обґрунтовано науково-практичні підходи до їх впровадження на загальнодержавному та регіональному рівнях.

Вирішення суттєвих прогалин і прорахунків безпеки в галузях означеної сфери вбачається шляхом обґрунтування організаційної структури та впорядкування функціональної взаємодії усіх елементів системи державного управління ДБГС України.

Розроблена авторська структурно-функціональна модель системи державного управління ДБГС України, що складається з двох змістових блоків – структурного та функціонального, дозволяє здійснити функціональну оптимізацію, створити ефективну систему державного управління безпекою гуманітарної сфери за галузями.

Ключовим у механізмі координації управління державною безпекою в гуманітарній сфері України є створення координаційних центрів відповідно до рівнів управління, до яких мають увійти представники відповідних органів державної влади та громадських інституцій. Основними функціями державних, обласних координаційних центрів мають стати організаційна, координаційна, планувально-розпорядча, аналітична, прогностична, контрольна, мотиваційна.

Запропонована процесуальна модель системно-аналітичного сегмента державного управління державною безпекою в гуманітарній сфері характеризує узгодженість термінів, порядок розгортання та зміст етапів реалізації функцій управління, відображених у структурно-функціональній моделі. Процесуальна модель складається з чотирьох етапів, упорядкованих у блоки, що розкривають зміст окремих управлінських процесів – організаційно-підготовчого, констатуючого, формуючого, реалізаційного.

Зважаючи на наявні наукові напрацювання, розроблено типову структуру “паспорта загроз державній безпеці гуманітарної сфери”. Запропонований “паспорт” дозволяє розмежувати і зрозуміти сутність загроз загальнодержавного і регіонального характеру, визначити рівень органів державної влади, необхідні ресурси тощо для реалізації програм, заходів їх ліквідації.

Визначено, що завдяки успішному застосуванню організаційного механізму має бути забезпечено вироблення доктрини, концепції, стратегії, програм, заходів протидії і нейтралізації загроз в гуманітарній сфері; здійснення модернізації, удосконалення ієрархічно-управлінських структур; комплексне кадрове, фінансове, матеріально-технічне, інформаційне забезпечення життєдіяльності системи ДБГС; постійний моніторинг процесів; прогнозування змін та потенційних загроз державній безпеці; прогнозування, виявлення та оцінку можливих загроз; розроблення пропозицій і рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень; протидію та усунення впливу загроз і дестабілізуючих чинників на державні інтереси; оцінку результативності спільних дій органів влади, громадськості щодо забезпечення ДБГС України.

Найбільш значущими організаційними діями у безпековому вимірі розвитку в *галузі освіти* є такі: залучення нових механізмів упровадження реалізації Закону України “Про освіту”; створення структур, відповідальних за стратегічне прогнозування освітньо-кваліфікаційних потреб ринку праці; модернізація структури управління освітньої галузі на рівні держави, регіональному, місцевому рівнях; визначення відповідними інституціями потреб у кваліфікованих кадрах; залучення роботодавців до процесу підготовки кадрів різного освітньо-кваліфікаційного рівня; запровадження нової прогресивної, європейської системи безперервного навчання – “Навчання впродовж життя” – прийняття базового Закону України “Про освіту дорослих”; збереження високих показників охоплення освітою при поліпшенні її якості; поліпшення стану вивчення навчальних дисциплін природничо-наукового, суспільствознавчого, інформаційно-технологічного напрямів; розширення сфери вживання української мови, вивчення іноземних мов; активне впровадження медіаосвіти; забезпечення формування та ефективного використання консолідованих бюджетів закладів освіти; активізація державної політики в освітньо-науковій, культурній, інформаційних сферах серед молоді з окупованих територій; у *галузі культури* – підготовка законопроекту “Про засади державної культурної політики”; створення нової моделі стосунків між центром і регіонами в реалізації культурної політики; оновлення функцій профільного міністерства, повноважень управлінської ланки середнього рівня; визначення об’єктивних критеріїв, індексів, індикаторів ефективності культурної політики; визначення переліку гарантованих культурних послуг для населення, порядок їх надання, показників виконання та якості; в *релігійних відносинах* – закріплення на рівні Конституції партнерської моделі державно-конфесійних відносин на противагу сепараційній; передбачення у чинному Законі України “Про свободу совісті та релігійні організації” можливості реалізації договірного порядку взаємовідносин між органами влади і

релігійними організаціями; поновлення роботи Комісії з питань забезпечення реалізації прав релігійних організацій; започаткування постійного моніторингу активності релігійних організацій; вивчення зарубіжного досвіду співпраці держави і церкви; *в інформаційній сфері* – запобігання та нейтралізація інформаційних загроз; визначення системи формування і популяризації державної ідеології, культурних та історичних традицій країни; створення та реалізація ефективних механізмів протидії ідеям “руського міра”; розробка нових форм впливу на засоби масової інформації; формування системи кібернетичної безпеки та механізмів її забезпечення відповідно до ЗУ “Про кібернетичну безпеку”.

Доведено, що результативність протидії загрозам ДБГС України залежить від своєчасного, якісного правового забезпечення механізмів державного управління цими процесами. Запропоновано провести кодифікацію культурної сфери і прийняти уніфікований універсальний консолідований нормативно-правового акт – Кодексу законів України про культуру; внести зміни щодо посилення відповідальності за руйнування чи розкрадання пам'яток культури; розробити Стратегію розвитку вітчизняних культурних індустрій; внести зміни щодо оптимізації фінансового забезпечення культурної сфери; розробити довготривалу Державну програму розвитку пам'яткоохоронної сфери; вдосконалити чинне законодавство щодо формування корпоративної та приватної культури благодійництва та меценатства; ухвалити закон про Концепцію державної етнонаціональної політики України; розробити та затвердити Концепцію інформаційної безпеки України, Концепцію гуманітарного розвитку України, Положення про координаційний центр з питань управління в гуманітарній сфері на рівні держави, області.

Обґрунтовано, що основу формування ефективної регіональної політики ДБГС України мають скласти запропоновані авторські поняття – “регіональна політика державної безпеки в гуманітарній сфері”, “регіональні загрози в гуманітарній сфері”.

Запропоновано та охарактеризовано зміст, хід підготовки, формування та реалізації Концепції регіональної політики державної безпеки в гуманітарній сфері.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі узагальнено й визначено актуальне завдання щодо науково-теоретичного обґрунтування формування та реалізації політики ДБГС України, а також проаналізовано її сучасний стан і розроблено науково-практичні рекомендації органам державного управління стосовно забезпечення ефективності реалізації державної політики в гуманітарній сфері на загальнодержавному та регіональному рівнях. Результати дослідження дають підстави сформулювати такі висновки й рекомендації:

1. Встановлено, що державна безпека як підсистема національної безпеки України, не лише сприяє формуванню політики державної безпеки в гуманітарній сфері, а разом з нею є складовою частиною науки

націобезпекознавства. Тому формування політики державної безпеки в гуманітарній сфері має здійснюватися з дотриманням основних принципів, що відповідатиме правовим засадам, стане світоглядним базисом суспільної цінності людини у сучасному суспільстві.

Визначено, що державна безпека є інтегральним поняттям, яке охоплює широкий спектр проблем, пов'язаних з різними рівнями, напрямками функціонування держави та розвитку суспільства, захисту державних інтересів у різних сферах. На відміну від інших гуманітарна сфера – це сукупність невиробничих соціально-орієнтованих галузей, що сприяють задоволенню духовного рівня особистості, суспільства, забезпеченню гарантованих державою прав і свобод людини шляхом надання освітянських послуг громадянам. Для її ефективного функціонування вагомим значення набуває політика державної безпеки в гуманітарній сфері, яку запропоновано розглядати як діяльність уповноважених органів держави щодо реалізації системи правових, організаційних, інформаційних фінансових, контрольних та інших заходів, спрямованих на забезпечення гуманітарної безпеки. Такий підхід дозволяє визначити головні пріоритети безпеки у гуманітарній сфері та розглядати ці поняття комплексно для мінімізації загроз не лише в одній, але й в інших соціально-орієнтованих галузях.

2. Визначено, що концептуально-провідну роль у формуванні та реалізації політики державної безпеки України відіграє її інституційне та законодавче забезпечення.

Обґрунтовано, що поняття “інституційне забезпечення” – це спроможність органів влади реалізовувати ефективну політику безпеки в гуманітарній сфері, здійснення з участю державних органів, інших інституційних процесів заходів у виробленні та реалізації політики державної безпеки в гуманітарній сфері України. Основними завданнями інституційного забезпечення є наступні: захист конституційних прав, свобод та інтересів громадян України; формування та реалізація політики безпеки в гуманітарній сфері; виявлення, запобігання і припинення діяльності служб, осіб, організацій, спрямованої на завдання шкоди духовно-культурному розвитку суспільства; моніторинг стану безпеки в гуманітарній сфері; ефективна взаємодія всіх суб'єктів політики державної безпеки в гуманітарній сфері. Суб'єктами забезпечення виступають: держава в особі системи органів виконавчої влади, системи місцевого самоврядування, системи правоохоронних органів, посадові особи; суспільство в особі політичних, громадських організацій, об'єднань, соціальних груп і громадяни країни.

Об'єктами політики ДБГС України є особа, її права й свободи в гуманітарній сфері; суспільні інститути в цій галузі; держава, її національно-культурні цінності – незалежність, територіальна цілісність. Їх призначення, обов'язок – здійснення постійного моніторингу впливу на державну безпеку процесів у гуманітарній сфері, аналіз та упередження дестабілізуючих чинників і конфліктів, причини їх виникнення. Виділено базові причини низької управлінської ефективності забезпечення державної безпеки в гуманітарній сфері: постійна корупційність; заполітизованість керівників державних

структур; відсутність взаємодії та координації дій між органами влади у захисті національних цінностей та державних інтересів гуманітарної сфери; недостатній професіоналізм управлінських кадрів тощо.

Мета правового забезпечення політики ДБГС фокусується на формуванні відповідної законодавчої бази, створенні і розвитку державних механізмів, належних умов для функціонування державних, суспільних інститутів здатних забезпечити захист об'єктів державної безпеки від зовнішніх і внутрішніх загроз.

3. Здійснено ґрунтовне дослідження змісту національних цінностей, державних інтересів, мети як системоутворюючої основи державного управління безпекою в гуманітарній сфері України. Визначено, що система національних інтересів відображає спрямованість державної політики, а система національних цінностей відображає ті базові норми та принципи, які є основою існування українського суспільства.

Зазначено, що державний інтерес – це різновид національних інтересів, який об'єднує, систематизує конституційні цінності держави, цінності громадянського суспільства і є орієнтиром розвитку держави в різних сферах суспільного життя. Аксиоматичним є те, що фактично державні інтереси є відображенням національних, державних цінностей.

Розвиток та захист національних цінностей, державних інтересів визначає пріоритетну мету базових напрямів державної політики з питань безпеки в гуманітарній політиці. Державна політика безпеки в культурній сфері має бути спрямована на всебічний розвиток духовного потенціалу особистості й суспільства, збереження національно-культурних цінностей, захист та протидію потенційним загрозам розвитку національної культури. Основним у сфері освіти є забезпечення її доступності, створення умов для розвитку усіх рівнів, видів освіти, захист, збереження інтелектуального потенціалу країни, впровадження прогресивного зарубіжного досвіду розвитку освіти, усунення загроз розвитку вітчизняної освіти; у сфері науки – визначення потреб держави у розвитку пріоритетних напрямів науки, формування інтелектуального потенціалу суспільства, формування нової системи національної науково-технічної політики, підвищення значущості науки в розвитку громадянського суспільства, ефективного розвитку економіки країни. Основою релігійної політики є забезпечення конституційних прав та свобод, світогляду і віросповідання громадян країни, релігійної діяльності, рівності релігійних організацій, поєднання інтересів формування моралі і духовного розвитку, створення умов для формування консолідованого релігійного середовища.

Головними завданнями формування та реалізації політики державної безпеки в гуманітарній сфері України визначено: досягнення консолідації української нації; реалізацію конституційного принципу верховенства права; подолання корупційних явищ в гуманітарній сфері; зміцнення та захист освітнього, науково-технологічного потенціалу країни; державну підтримку повсюдності ділової української мови, мов національних меншин; підготовку та реалізацію програм збереження і популяризації історико-культурної спадщини; попередження загроз та сприяння гармонізації державно-конфесійних відносин;

розробку та упровадження системних заходів щодо захисту інформаційного простору держави, протидії інформаційним загрозам; впровадження ефективних механізмів координації, консолідацію та посилення відповідальності органів влади.

4. Виявлено джерела наявних викликів і можливих загроз ДБГС України та розкрито їх зміст. До систематизованих загроз гуманітарної сфери віднесено: відсутність нової державницької, національної, консолідуючої ідеї; критичний фінансовий стан розвитку вітчизняних культурних індустрій; надмірну політизацію питань мови, історії, релігії; низький рівень використання української мови в роботі управлінських структур; незатребуваність, безробіття, еміграцію молоді, кваліфікованої робочої сили, інтелектуального потенціалу; зниження ефективності системи освіти і виховання, непорозуміння між сім'єю – суспільством – державою; недостатній розвиток інноваційних процесів у освітній, науковій, культурній галузях гуманітарної сфери; неефективну антипропаганду антидержавним, антинаціональним діям; недостатню професійність кадрів у гуманітарній сфері державної безпеки; низький рівень розробленості та реалізації нормативно-правового забезпечення державної безпеки в гуманітарній сфері України.

Підкреслено, що загальнодержавні загрози політики ДБГС характерні і для регіонів країни.

5. Установлено, що протидію загрозам у гуманітарній сфері повинні здійснювати органи управління, які мають повноваження та функції в гуманітарній сфері, громадські інститути та громадяни держави. Практичними аспектами протидії загрозам у гуманітарній сфері з урахуванням історичного державно-управлінського досвіду України є: вдосконалення правового середовища консолідованої участі громадськості, політичних партій з органами влади у процесах державотворення; систематичне залучення національно-патріотичних організацій, інтелігенції до вироблення заходів протидії державним загрозам, захисту державних інтересів; створення відповідних структур, груп для розробки програми регіональної безпеки в гуманітарній сфері; проведення постійного моніторингу стану розвитку підсистем гуманітарної сфери, рівня національно-патріотичного виховання шкільної, студентської молоді; своєчасне вирішення питань фінансового, матеріально-технічного забезпечення культурно-освітніх закладів; розширення українського книговидання, друкованих засобів масової інформації, теле-, радіомовлення, використання соціальних мереж для пропаганди національно-культурних традицій держави, морально-духовних цінностей; утвердження між державою та церквою надійних партнерських відносин для протидії деструктивним силам.

6. Проведене дослідження підтвердило, що серед найважливіших завдань ефективного управління державною безпекою є наукове обґрунтування процедур визначення критеріїв та методики оцінки загроз ДБГС України.

Практичне проведення соціологічного опитування щодо визначення рівня загроз ДБГС України підтвердило необхідність застосування при проведенні оцінки рівня стану загроз наступних методів: моніторингу, експертної оцінки, соціологічного анкетування; математичної статистики, кореляційного,

факторного та кластерних аналізів; комплексної оцінки результатів соціально-економічного розвитку.

Запропоноване ранжування видів загроз за рівнем небезпеки відповідно до регіонів за підсистемами, проведений факторний аналіз за видами загроз засвідчили, що загрозами в *галузі культури* є розбалансованість у роботі закладів культури; формалізм у роботі бібліотек, пропаганді української книжки; обмеженість упровадження української мови; недостатня підтримка розвитку книговидавництва та кіноіндустрії; у *галузі освіти* – зниження професійності викладачів; проблеми працевлаштування випускників ЗВО; надання неякісних освітніх послуг; поширення корупції у навчально-виховному процесі; в *релігії* – міжконфесійні суперечки; надмірна політизація питань розвитку релігії; розділення населення за етнічною і релігійною ознаками; використання релігії в антидержавних, антинаціональних намірах; в *інформаційній сфері* – обмеженість доступу до інформації; втрата постійного зв'язку жителів із ЗМІ; неефективність взаємодії органів влади і ЗМІ; насичення інформаційного простору антинаціональною продукцією; *загрози в системі управління ДБГС* – некоординованість управлінськими інституціями гуманітарної сфери; пасивність у залученні громадськості до формування та реалізації ДБГС; зниження довіри до влади.

Для усунення виявлених та можливих загроз ДБГС запропоновано використання спеціальних принципів формування та принципів реалізації політики ДБГС.

7. Запропонована авторська структурно-функціональна модель системи державного управління ДБГСУ відображає та забезпечує ієрархічну організовану сукупність центральних органів державної влади, функціонування суб'єктів публічного управління на різних управлінських рівнях задля забезпечення ефективного, змістовного формування і реалізації політики ДБГСУ.

Особливу роль у механізмі координації управління ДБГС України відведено створенню координаційних центрів відповідно до рівнів управління, які мають забезпечити консолідацію та взаємодію зусиль державних органів і громадянського суспільства. Основними функціями державних, обласних координаційних центрів мають стати організаційна, координаційна, планувально-розпорядча, аналітична, прогностична, контрольна, мотиваційна.

Процесуальна модель системно-аналітичної складової частини державного управління ДБГС характеризує та визначає узгодженість термінів, порядок розгортання та зміст етапів реалізації функцій управління, відображених у структурно-функціональній моделі, і складається з чотирьох етапів: організаційно-підготовчого, констатуючого, формуючого, реалізаційного.

Зміст запропонованого “паспорта загроз державній безпеці гуманітарної сфери” дозволяє розмежувати і зрозуміти сутність загроз загальнодержавного і регіонального характеру; визначити рівень органів державної влади, необхідні ресурси тощо для реалізації програм, заходів їх ліквідації.

8. Удосконалено механізми державного управління протидії загрозам і викликам державної протидії загрозам і викликам державної безпеки гуманітарної сфери України. Запропоновано поняття “механізми державного управління протидії загрозам і викликам державної безпеки гуманітарної сфери України” розглядати як комплексну систему практичного здійснення державного управління щодо виявлення, упередження та ліквідації загроз гуманітарної сфери з відповідним правовим, організаційним, інформаційним забезпеченням, з використанням методів, інструментів впливу на об'єкт управління.

Визначено, що завдяки успішному застосуванню організаційного механізму має бути забезпечено: вироблення доктрини, концепції, стратегії, програм, заходів протидії і нейтралізації загроз в гуманітарній сфері; здійснення модернізації, удосконалення ієрархічно-управлінських структур; комплексне кадрове, фінансове, матеріально-технічне, інформаційне забезпечення життєдіяльності складових компонентів системи; постійний моніторинг процесів, що відбуваються в підсистемах гуманітарної сфери, прогнозування змін та потенційних загроз державній безпеці; розроблення пропозицій і рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень; протидію та усунення впливу загроз і дестабілізуючих чинників на державні інтереси; оцінку результативності спільних дій органів влади, громадськості щодо забезпечення ДБГС України.

Результативність протидії загрозам ДБГС України залежить від своєчасного, якісного правового забезпечення механізмів державного управління цими процесами, забезпечення постійного державного моніторингу та контролю національного простору, ефективної протидії викликам і загрозам державній безпеці в гуманітарній сфері на державному та регіональному рівнях.

9. Наукове дослідження засвідчило, що формування та реалізація політики ДБГС України прямопропорційно залежить від урахування особливостей історичного, культурного, економічного розвитку регіонів, наявних негативних викликів, тенденцій, загроз у гуманітарній сфері, забезпечення, збереження та розвитку духовної єдності територій, ефективності діяльності державних регіональних органів, їх взаємодії з громадськістю і жителями регіону.

Основою має стати Концепція регіональної політики державної безпеки в гуманітарній сфері, мета якої полягає у реалізації політики державної безпеки у виявленні, упередженні та ліквідації загроз гуманітарного розвитку регіону; захисті територіальних цінностей, регіональних державних інтересів; створенні умов для максимального розвитку української культури, якісної освіти, розкритті творчого, інтелектуального потенціалу регіону, самореалізації особистості відповідно до її духовних і матеріальних потреб.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації

1. Баюк М.І. Рух громадськості та діяльність інтелігенції на захист національних інтересів у період української державності. Державне управління:

удосконалення та розвиток. Київ, 2015. № 11. URL: www.dy.nayka.com.ua/?n=11&y=2015.

2. Баюк М.І. Оптимізація політики державно-церковних відносин у контексті досягнення внутрішньополітичної стабільності в Україні на початку ХХ століття. Інвестиції: практика та досвід. Київ, 2017. № 14. С. 109–115.

3. Boyuk N. I. Theoretische Grundlagen und Prinzipien des humanitären bestandteils der Staatssicherheitspolitik. European Journal of Humanities and Social Sciences. Vienna-Prague. 2017. № 6. P. 138–143.

4. Баюк М.І. Проблеми становлення національних культурно-освітніх закладів, подолання інформаційних загроз у період української державності в 1917-1920 рр. Університетські наукові записки. Хмельницький, 2017. № 4(64). С. 147–169.

5. Баюк М.І. Гуманітарна складова політики державної безпеки: поняття, принципи. Університетські наукові записки. Хмельницький, 2018. № 1(65). С. 168–181.

6. Баюк М.І. Критерії та оцінка рівня сучасних загроз державній безпеці в гуманітарній сфері України. Актуальні проблеми державного управління. Одеса, 2018. № 1(73). С. 139–144.

7. Баюк М.І. Удосконалення процесу формування та реалізації політики державної безпеки в гуманітарній сфері України. Інвестиції: практика та досвід. Київ, 2018. № 6. С. 93–98.

Праці, які додаткового відображають наукові результати дисертації

8. Баюк М.І. Особливості конституційно-правового забезпечення освітніх, культурних перетворень на Поділлі в добу УНР. Конституційні засади державного управління та місцевого самоврядування в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 15-й річниці прийняття Конституції України (Хмельницький, 17 черв. 2011 р.). Хмельницький: ХУУП, 2011. С. 233–237.

9. Баюк Микола. Гуманітарні чинники національної безпеки української держави. Economy and education: modern tendencies. Volumt of Scientific Papers. Orole, 2017. С. 292–296.

10. Баюк М.І. Консолідація дій органів влади та духовенства в питаннях досягнення стабільності української держави в 1917–1920 роках. Зб.наук.праць за підсумками міжнар. наук.-практ. конф. “VI “Розумовські зустрічі” 14–15 грудня 2017 р. Чернігів, 2017. С. 137–146.

11. Баюк М.І. Роль владних структур і громадськості в захисті національних інтересів української держави. Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації: збірник тез III міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 22–23 вересня 2017 р.); за заг. ред. д.е.н., проф. В.П.Синчака. Хмельницький: ХУУП, 2017. С. 22–24.

12. Баюк М.І. Регіональна гуманітарна безпека в Україні: теоретико-правовий аспект. Національна безпека України: актуальні проблеми правового

забезпечення: матеріали Всеукр. наук.-практ. круглого столу (Дніпро, 27 жов. 2017 р.). Дніпро: Літограф, 2017. С. 149–152.

13. Баюк М.І. Особливості інституційного забезпечення політики державної безпеки в гуманітарній сфері України. Проблеми розвитку публічного управління в Україні: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю. (Львів, 12 квіт. 2018 р.) / за наук. ред. чл.-кор. НАН України В.С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцова. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2018. С. 114–118.

АНОТАЦІЯ

Баюк М.І. Формування та реалізація політики державної безпеки в гуманітарній сфері України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку. – Хмельницький університет управління та права, Хмельницький, 2018.

У дисертаційному дослідженні теоретично обґрунтовано зміст та розроблено стратегічні пріоритети, удосконалення механізмів формування і реалізації політики державної безпеки гуманітарної сфери України, запропоновано автором нові поняття теорії державної безпеки гуманітарної сфери: “механізми державного управління протидії загрозам і викликам державної безпеки гуманітарної сфери”; “регіональна політика державної безпеки в гуманітарній сфері”; “регіональні загрози в гуманітарній сфері”, визначено зміст структурно-функціональної моделі системи державного управління державною безпекою в гуманітарній сфері України, зміст процесуальної моделі, визначено поняття, зміст спеціальних принципів та структуру паспорта загроз формування та реалізації політики державної безпеки гуманітарної сфери.

Проаналізовано та вдосконалено інформаційний, правовий, організаційний механізми формування і реалізації політики державної безпеки в гуманітарній сфері України.

Розроблено Концепцію регіональної політики державної безпеки гуманітарної сфери, мета якої полягає в реалізації політики державної безпеки у виявленні, упередженні та ліквідації загроз гуманітарного розвитку регіону; захисті територіальних цінностей, регіональних державних інтересів.

Ключові слова: державна безпека; політика державної безпеки; гуманітарна сфера; методи оцінки рівня загроз; формування та реалізація політики державної безпеки; протидія загрозам; загрози, виклики, принципи, механізми управління.

ANNOTATION

Bayuk M.I. Formation and realization of state security policy in the humanitarian sphere of Ukraine. – Qualification scientific work, manuscript copyright. – Manuscript.

Dissertation for admission to gain the degree of kandidat of sciences in the sphere of state management on public speciality 25.00.05 – state management in the state security and protection of public order. – Khmelnytskyi university of management and Law, Khmelnytskyi, 2018.

The present dissertation is the first complex research work in which the outstanding theoretical and methodological, institutional and legislative, organizational and procedural measures have been determined. The ways of improvement the processes of formation and realization in the field of state security policy in humanitarian spheres of Ukraine and mechanisms of counteract against challenges and threats have been analyzed. The contents of scientific and practical recommendations to the state bodies of power concerning the provision of quality, effectiveness of formation and realization the state security policy in humanitarian sphere have been grounded.

In has demonstrated that the results of counteractions the threats to the state security in humanitarian sphere of Ukraine depend on timely qualitative legal provision the mechanisms of state administration by these processes. It has been suggested: to organize codification of cultural sphere and adopt a unified, universal, consolidated normative legal act – The Code of laws of Ukraine on culture; to introduce changes as to intensification of responsibility for destruction or stealing memorials of culture; to develop a long-term State program of evolution of home cultural industries; to bring in changes concerning optimization of financial provision of cultural sphere; to work out Strategy of long-term development of safeguarding sphere; to improve the legislation in use as to foundation corporative and private culture of charity and patronage; to pass a law on Conception of state etno-national policy of Ukraine; to work out and approve Conception of information security in Ukraine; Conception on humanitarian development of Ukraine; Regulation on coordination centre concerning the problems of administration in humanitarian sphere on the state and regional level.

In has been scientifically grounded that the basis for formation of effective regional policy of state security in humanitarian sphere of Ukraine must be composed by the suggested author's concept – “regional policy of state security in humanitarian sphere”, “regional threats in humanitarian sphere”.

The Concept of the regional policy of state security of the humanitarian sphere is elaborated; its purpose is to implement the policy of state security in identifying, preventing and eliminating the threats to the humanitarian development of the region.

Key words: state security; state security policy; humanitarian sphere; threats, challenges, principles, mechanisms of administration; methods for assessing threats' level; formation and implementation of state security policy; counteraction to threats.